УДК 738.3(092)(477):008:[005.745](043.3)

Зіненко Т. М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ПРОБЛЕМОЛОГІЧНЕ ПОЛЕ СИМПОЗІУМІВ ХУДОЖНЬОЇ КЕРАМІКИ У СИСТЕМІ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Зіненко Т. М. Проблемологічне поле симпозіумів художньої кераміки у системі наукового знання. *Історія симпозіумів художньої кераміки щорічно поповнюється новими реалізованими проектами, які не тільки відкривають нові грані творчої особистості учасників, а й спричиняють активізацію художніх процесів у цьому виді мистецтва. У той же час, науково-теоретичне підґрунтя залишається досі недостатньо вивченим. Тому метою даної статі є окреслення проблемологічного поля симпозіумів, визначення їх ролі і місця у системі сучасного наукового культурологічного знання. Особливе місце займає аналіз концептуальних засад симпозіумів, підготовка кураторів, взаємодії з різними фігурантами процесу підготовки симпозіумів тощо. Виводиться авторська теза про необхідність конвергентного поєднання досягнень вітчизняної мистецтвознавчої науки і практики з теоретичними розробками і технологічними напрацюваннями провідних світових шкіл мистецького менеджменту, що забезпечує високий рівень реалізації проектів симпозіумів художньої кераміки як явища сучасної культури.*

Ключові слова: *художня кераміка, симпозіуми, художники-керамісти.*

Зиненко Т. Н. Проблемологическое поле симпозиумов художественной керамики в системе научного знания. Аннотация: *История симпозиумов художественной керамики ежегодно пополняется новыми реалтизованными проектами, которые способствуют не только активизации художественных процессов в этом виде искусства, но и октрывают нове грани творче ской личности участников. В то же время, научно-теоретическая составляющая остается недостаточно изученной. Поэтому, целью данной статьи является определение проблемологического поля симпозиумов, их места и роли в системе современного художественного культурологического знания. Особое место занимает анализ концептуальних основ, роли кураторов, взаимодействие с различными фігурантами процесса. Выводится авторский тезис о необходимости конвергентного соотношения отечественной искусствоведческой науки и практики с теоретическими разработками ведучих мировых школ менеджмента в сфере искусства, что обеспечивает високий уровень реализации симпозиумов художественной керамики как явления современной культуры.*

Ключевые слова: *художественная керамика, симпозиуми, художники-керамисты.*

Zinenko T. The study of the problem field of ceramic sympozyumov in the system of scientific knowledge. Annotation: *The history of art ceramics symposium annually updated with new implemented projects that not only reveal new aspects of the creative personality of participants, but also causes activation of the artistic process in this kind of art. At the same time, scientific and theoretical basis is still poorly understood . The purpose of this article is to outline problem symposium field, defining their role and place in the cultural system of modern scientific knowledge. A special place is the analysis of the conceptual foundations of symposium, training of curators, interaction with various persons involved in the process of training workshops and more. We derive the author's argument about the need for convergent combination of achievements of national art-science and practice of theoretical developments and technological practices world's leading schools of art management, providing a high level of project implementation ceramics symposium as a phenomenon of modern culture.*

Keywords: *art pottery, ceramic symposium, artists and potters.*

Постановка проблеми. Проблемологічне поле симпозіумів художньої кераміки є широким і наповненим простором наукового пошуку. Орієнтування в реальному стані речей викликає полеміка, яку ведуть мистецтвознавці, арт-критики, художники та історики, зосереджена на характеристиці основних підходів, парадигмах, етапах становлення симпозіумів художньої кераміки як явища сучасної культури. При цьому, особлива увага приділяється розгляду фрагментарних зразків особистісного досвіду кураторів у процесі створення проектів симпозіумів, проблемам репрезентативності їх в середовищі соціально-культурних і культурно-історичних реалій.

Особливим сегментом проблемологічного поля виступає спроба міждисциплінарної розробки сучасних культурних форм і соціально-культурних практик.

Симпозіуми художньої кераміки стали помітною подією у мистецькому житті України. Вони займають важливе місце у загальному розвитку світової культури останньої чверті XX – початку XXI століття. Сучасна професійна художня кераміка, використовуючи вікові надбання цього найдавнішого в історії людства матеріалу, органічно поєднує у собі безмежні естетичні та функціональні можливості, пропонує нові принципи побудови мистецьких творів («монументальна»,

Рецензент статті: Полянська Г. М., канд. мистецтвознавства, доцент, Полтавський національний педагогічний університет

палаюча керамічна скульптура тощо). Неповторні властивості кераміки та можливість втілити найсміливіші творчі задуми дозволили художникам створювати своєрідні мистецькі твори, відкривати та використовувати широкий спектр виражальних засобів, доступних лише кераміці. Усі ці фактори (своєрідна форма побудови мистецьких творів, форми поєднання об'єму, кольору, простору тощо) дозволяють розглядати сучасну художню кераміку як самостійний вид мистецтва. У дослідження новітніх процесів, пов'язаних зі становленням сучасної художньої кераміки як виду мистецтва, особливе місце належить керамічним симпозіумам, які відіграли та продовжують відігравати величезний вплив у процесі становлення і розвитку вітчизняної та зарубіжної кераміки. Сучасна соціокультурна ситуація потребує всебічного об'єктивного дослідження реалізованих симпозіумних проектів та визначення їх місця і ролі у мистецькому середовищі. Тож дослідження створення художніх творів та творчого спілкуванням мистців за межами власних майстерень у екстремальному середовищі керамічних симпозіумів, базується на необхідності виявлення, термінологічної визначеності, аналізу та детальної характеристики цього явища. Особливого значення набуває дослідження проблемологічного поля: теоретично-концептуального підґрунтя, деталізація окремих аспектів, аналіз здобутків і проблем, порівняльна характеристика українського досвіду та світових культурних здобутків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень з даної проблематики доводить, що досліджувана структура визначає концептуальний образ думок і стиль життя , спричиняє розуміння і прогнозування розгорнутих стратегій і тактик симпозіумного руху в Україні та світі. Специфіка джерел та наукових праць, що стосуються організації та проведення симпозіумів художньої кераміки полягає в тому, що вони розкидані по періодичних виданнях різного профілю: культурологічного, інформаційного, суспільно-політичного, мистецтвознавчого, технологічного тощо. Ускладнює процес пошуку й те, що регіональне проведення симпозіумів відносить частину джерельної бази до важкодоступних мало тиражованих місцевих видань.

Наявні джерела дають підстави стверджувати, що багатоманітність творчих ідей, концепцій, форматів проведення симпозіумів художньої кераміки знайшли, більшою мірою, своє відображення у соціально-культурологічних, управлінсько-організаційних та описово-подієвих статтях. У той же час, мистецтвознавчий аналіз виготовлених на симпозіумі робіт, персональний та кількісний склад учасників симпозіумів розглядається дослідниками фрагментарно й не системно. Вивчення симпозіумного руху в сфері художньої кераміки не обмежується однією науковою дисципліною, оскільки торкається організаційно-управлінських (менеджмент), кураторських, технологічних, мистецтвознавчих та музейних практик.

Огляд літератури, у якій досліджується дана проблематика, ускладнюється й тим фактом, що матеріал не пройшов своєрідного «фільтру історії», тобто досліджується та аналізується сучасниками відповідних процесів. Дослідження симпозіумів художньої кераміки як явищ сучасного культурного процесу співвідносні в часі з проведенням самих симпозіумів та їх сучасним та ретроспективним аналізом у статтях істориків, мистецтвознавців, керамологів, самих художників, літераторів, журналістів.

Провідне місце у історіографічному огляді питання належить доктору історичних наук О. Пошивайлу, який розробив ряд концепцій та виступив організатором симпозіумів. Він є автором близько двадцяти статей про симпозіуми художньої кераміки. Його науково-творчий доробок є важливою складовою розуміння проблемологічного поля, ролі та значення симпозіумів художньої кераміки як складової сучасного мистецького процесу. О. Пошивайло обґрунтував історичну необхідність появи симпозіумів керамістів на межі XX – XXI століть, як найбільш масштабних мистецько-наукових акцій. В той же час, глибокий аналіз симпозіумного руху в працях даного автора стосується виключно регіональних та конкретних симпозіумів художньої кераміки у Опішному та Слов'янську, до яких був причетний колектив Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. Аналіз же інших проектів керамічних симпозіумів цим автором не проводиться.

Значний інтерес з точки зору методологічного підходу та захопливої гостроти авторського погляду до проблемологічного поля симпозіумів художньої кераміки запропонував кандидат мистецтвознавства, львівський художник В. Гудак. У ряді своїх публікацій він подає історико-мистецтвознавчий огляд симпозіумів, що відбувалися в СРСР в 70-і роки XX століття. Він зосереджує увагу на проблемі взаємозв'язку народного та професійного митця у форматі симпозіуму та на пошукові нових поглядів на побудову декоративно-просторових композицій у кераміці. На переконання В. Гудака, кожен твір мусить виявляти гармонійно-органічний зв'язок, у якому навіть нарочита фрагментарність та недомовленість слугує своєрідним провокативним художнім прийомом, здатним спричинити у глядача активну інтелектуальну працю, роблячи керамічний твір по справжньому яскравим зразком контемпорарного мистецтва [1 : 164]. Окрім того, автор вдався до прогнозу подальшого розвитку сучасної монументальної керамічної скульптури, відводячи їй значну роль у становленні усього українського мистецтва.

Важливим теоретичним, мистецтвознавчим і філософським осмисленням сповнені праці ху-

дожника і мистецтвознавця, учасника симпозіумів О. Перця. Дослідник пропонує авторський варіант категоріальної класифікації створюваних на симпозіумах творів, що відрізняються глибиною проникнення у національний грунт, зосереджує увагу на якісних і концептуальних характеристиках конкретного симпозіуму, приводить дані про персональний склад, наводить загальну оцінку культуротворчого значення симпозіумів [6]. О. Перець піддає аналізу філософсько-культурологічні засади формування симпозіуму як явища сучасного мистецького життя, ролі в процесі становлення місцевої художньої школи, визначає його як найсучаснішу практику розвитку та популяризації мистецтва.

Особливе місце у джерельній базі займає творчий доробок Н. Олійник. В її статтях, що побачили світ у різних періодичних виданнях 1999-2001 рр., подано детальну подієву інформацію про симпозіумне життя, розміщено інтерв'ю з художниками та членами журі, запропоновано авторський погляд на симпозіуми художньої кераміки як на яскраве соціально-культурне явище кінця XX – початку XXI століття. Але автор вдається більше до констатації фактів і до ліричної патетики, наводячи конкретні дані не з'ясовує причин їх виникнення та не аналізує створені мистецькі твори.

Дослідженню питань сучасного розвитку художньої кераміки України та симпозіумного руху, присвятила ряд своїх праць мистецтвознавець З. Чегусова. Найвизначніше місце належить Альбому-каталогу «Декоративне мистецтво України кінця XX століття. 200 імен».

Доктор мистецтвознавства, московський художник В. Малолєтков у ряді своїх праць аналізує стан та тенденції розвитку сучасної кераміки як мистецького явища, відводячи визначальну роль у цьому процесі симпозіумам художньої кераміки, відкриває нові підходи до формотворення та декору кераміки, систематизує, виводить магістральні напрямки розвитку кераміки яка «займає власне унікальне місце в сучасному світовому мистецтві» [2 :2]. Саме цим автором було виконано ту велику роботу х формування грунту для подальших досліджень симпозіумного руху в сфері сучасної художньої кераміки.

Привертає увагу методика дослідження та розуміння проблемологічного поля симпозіумів як явища сучасного художнього життя, викладена у монографії М. Протас «Скульптурные симпозиумы Украины». Автор торкається осмислення істинної мотивації роботи художників під відкритим небом, розуміння причин і способів трансформації базових культурно-художніх явищ і тенденцій мистецтва межі XX – XXI століть, аналізує увесь спектр економічних, політичних та культурних чинників, що вплинули на процеси зародження та розвитку художніх симпозіумів, розглядає основні напрямки, етапи, перспективи, намагається визначити та структурувати характерні тенденції становлення симпозіумного руху, досліджує творчу роботу художників та визначає їх внесок у певний симпозіум ний проект, вивчає стильові особливості та стильові взаємодії, здійснює аналіз рівня й художньої цінності створених робіт, з'ясовує ставлення соціуму до симпозіумів як мистецького явища. Монографія М. Протас дає приклад вдалого узагальнення наявних джерел про історію та філософські підвалини художніх симпозіумів як явища сучасної культури. Однак, автор досліджує виключно скульптурні симпозіуми, що й є головним завданням даної праці. Тобто, дана монографія цікава у межах даного дослідження як мистецтвознавчо-філософське джерело.

Особливо важливим джерельним фондом, у якому міститься багатющий фактичний матеріал, є каталоги та робочі документи симпозіумів. Але проблема в тому, що більшість симпозіумів художньої кераміки не були удостоєні виданням каталогів, а видані мали невеликий тираж і вже на сьогодні є бібліографічною рідкістю.

Постановка завдання. Таким чином, проаналізовані вище праці носять характер фрагментарних підходів до проблеми функціонування симпозіумів художньої кераміки. У наявній літературі переважає науково-популярний, а не науковий підхід до висвітлення проблем симпозіумного руху в сфері художньої кераміки, досі відсутня серйозна мистецтвознавча оцінка створених на симпозіумах робіт. І опубліковані праці на сьогоднішній день не дають у повній мірі узагальнюючої історичної, мистецтвознавчої картини та культурологічного обґрунтування проблемологічного поля існування симпозіумів художньої кераміки в Україні як явища сучасної художньої культури, що й викликало необхідність даного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Симпозіуми художньої кераміки час від часу, в моменти активізації стають помітним явищем соціокультурного життя, піднімаючись на відповідний культурологічний щабель.

Окремими аспектами проблемологічного поля дослідження симпозіумів художньої кераміки як явища сучасної культури, є необхідність здійснення теоретико-мистецтвознавчого вивчення узагальнення спадщини художників – учасників конкретного симпозіуму, здійснення класифікації творів; зіставлення робіт конкретного симпозіуму з наявним, творчим надбанням інших симпозіумів; запропонувати впевнені, вагомі та обґрунтовані висновки.

Симпозіуми сприяють прояву сутності монументальної (монументальної, декоративної, садово-паркової, ландшафтної) кераміки як яскравого явища сучасного мистецтва, активізують його соціокультурну складову. Однією з основних проблем у цьому контексті є термінологічне визначення окремих явищ. У самих назвах симпозіумів читаємо: «симпозіум монументальної керамічної

скульптури», «симпозіум монументальної кераміки», «симпозіум «вогняної кераміки», «симпозіум «раку-кераміки» тощо. Досить часто, організатори симпозіумів свідомо відходили від провокативної і неоднозначної (в античному розумінні терміну симпозіум), класифікації, називаючи свої проекти «пленер», «фестиваль» та ін. У необхідності мистецтвознавчої реабілітації даного терміну «симпозіум» вбачається ще одна ознака проблемологічного поля даного дослідження.

Сегмент «монументально-декоративної кераміки» недостатньо вивчений і теоретично проблемний, але, в теж час, мистецькі проекти даного типу активно і динамічно розвиваються і мають цілком прогнозовані успішні перспективи подальшого розвитку, а тому потребують науково-теоретичного осмислення. Симпозіум як явище, відкриває можливості згуртування та обміну не тільки знаннями і досвідом, а й філософськими поглядами на сучасний стан і перспективи розвитку сучасного керамічного мистецтва і культури в цілому.

Важливою проблемою симпозіумів монументальної керамічної скульптури є те, що вони почали винесення кераміки в її монументально-специфічних формах за межі приміщень, «на майдани та в парки», як це зазначено в назві Всеукраїнських симпозіумів «Поезія гончарства на майданах і в парках України»(1997 – 1999 рр.). Такі дії істотно активізували суспільний та соціально культурний аспекти проблеми – зв'язок з навколишнім середовищем, природою, конкретним міським чи сільським ландшафтом та допомогли окреслили просвітницько-пізнавальну активність соціуму у ставленні до даного виду мистецтва.

Симпозіуми керамічної скульптури викликали перехід керамічного мистецтва з середовища «другого ешелону» до повноцінного художнього життя. Творчі пошуки, метаморфози форм і декору зумовили появу нових художніх реалій. Створювані на симпозіумах роботи, бурхливо обговорювалися в середовищі самих художників, викликали бурю критики, таврування терміном «некерамічність», але саме вони привели в рух потужні процеси духовного, пластичного оновлення, зумовили низку технологічних пошуків, інтерес до стародавніх керамічних технік інших народів («раку-кераміка», «обвара» тощо) , до досконалого вивчення та захоплення керамічними досягненнями інших етносів та епох. «Ці процеси практично видозмінювалися, розвивалися в практичній роботі художників як до так і після симпозіумів» [1 : 164].

Рівень виявлення та вирішення творчих проблем симпозіуму лежить в площині формування концепції та творчої групи, і знаходиться у прямій залежності з рівнем творчого потенціалу учасників та рівнем технологічного забезпечення. Тобто, проблеми технологічного, організаційного, побутового порядку є одними з найважливіших у реалізації симпозіумніх проектів [4]. Але головне, що забезпечує успіх будь-якого симпозіуму – це його прагнення бути в епіцентрі художнього життя країни, Європи та світу та всіляко провокувати необмежений художній пошук.

Симпозіуми повинні слугувати справі відновлення старих та налагодженню нових творчих зв'язків та ділових контактів, активізувати обмін досвідом не тільки в середовищі художників, а й усіх, причетних до їх організації: кураторів, мистецтвознавців, музейних працівників. Симпозіуми художньої кераміки згенерували процеси духовного і пластичного оновлення художників. Ці процеси лежать в площині пошуку узагальнюючих моментів при вирішенні творчих завдань, пошуку асоціативності створюваних художніх образів, зростання інтересу до архаїки, археологічної кераміки тощо.

Мистецтвознавець В. Гудак виявляє цілий комплекс обставин, які спричинили появу та активізацію симпозіумного руху. Серед них: «ініціатива молодого науково-творчого колективу, харизматична фігура головного ідеолога і організатора, ... і тим загадковим явищам, які являються народу творчістю через століття, історії незримими шляхами, пробивають собі дорогу до нового самовираження в кераміці. Одним з головних моментів сиімпозіумного руху є його «художня» спрямованість, можливість виробляти правдиву художню самодостатність.» [1: 165].Симпозіум дозволяє художнику зосередитися на власних внутрішньо-духовних позиціях, на глибоких образно-асоціативних змістовних проявах власної творчості. Саме це є визначальним у пошуці шляхів розвитку сучасного мистецтва кераміки та культури в цілому [8 : 207].

Одним з головних ознак успішності проведення симпозіумів є їх періодичність, сталість і традиційність. Виходячи з цієї умови, в проблемологічне поле вноситься вивчення термінологічних характеристик, кількісний і персональний склад творчих груп, характеристики діяльності кураторів (або кураторських груп) та їх вплив на характеристики симпозіуму. А також визначення особливостей природних, кліматичних, погодних умов, що впливають на хід симпозіумів. Особливе місце в проблемологічному полі займає мистецтвознавча характеристика створених робіт та їх подальша доля в плані організації їх зберігання та експозиційної роботи.

Міжнародні симпозіуми художньої кераміки в Україні та участь вітчизняних митців у подібних симпозіумах за кордоном, демонструють процес взаємозбагачення і діалогу національних культур. Причому, така взаємодія, як правило, проходить у полі толерантного ідентифікаційного визнання, відкриття особливостей творчих пошуків колег. Аналіз зазначених процесів в середовищі кожного конкретного симпозіуму є важливим сегментом проблемологічного поля.

Ще одним суттєвим моментом, є проблема наявності чи відсутності теми симпозіуму, конкурсних номінацій, і супроводжуючий цей процес наявність журі, його кількісний та персональний склад. Досвід показує, що частина моделей симпозіумів історично склалися як мають у своєму арсеналі конкурсну складову, а є частина таких, де подібні підходи не практикуються.

Специфіка створення керамічних творів в умовах симпозіумів в чому залежить від технологічної та сировинної бази. Використання художниками певних сортів глин, шамоту, формувальних мас, полив, ангобів, барвників мають великий вплив на кінцевий результат. Багато що залежить від температурного режиму, форми і конструкції печі, якості сушіння готових виробів, виду енергії випалу (дров'яний, газовий, електричний), застосування особливих технологій формоутворення, декорування, випалювання. Всі ці аспекти також відносяться до проблемо логічного полю симпозіумного руху.

Висновки. Таким чином, проблемологічне поле симпозіумів художньої кераміки включає в себе організаційну, методологічну, технологічну, концептуальну складову. Гармонізація усіх зазначених проблем і успіх реалізації проекту досягається професійною управлінською діяльністю, яка можлива за умови наукового підходу до їх вирішення, чіткого виконання конкретних завдань на різних етапах підготовки і реалізації проекту: починаючи від розробки і затвердження концептуальних засад, формування складу творчої групи, прогнозування психологічної сумісності тощо і закінчуючи підсумковою виставкою і проблемою збереження та подальшого експонування виготовлених творів. Означене вище вимагає нових підходів до розгляду феномену симпозіумного руху, як однієї з форм функціонування мистецьких проектів, до бачення симпозіумів художньої кераміки як суттєвого явища сучасного мистецького життя, що забезпечує розкриття індивідуальних можливостей художника-кераміста у процесі роботи у творчій групі конкретного симпозіуму; оновлення та активізація особистісного потенціалу творчості мистця на фоні загальносвітових модернізаційних мистецьких процесів в цілому. Це передбачає кардинальні зміни у розробці концептуальних засад симпозіумів, підготовці кураторів симпозіумів як професійних управлінців у мистецькій сфері, реалізацію завдання взаємодії з меценатами, місцевими органами влади тощо, яка є фрагментарною, несистемною, забезпечується в основному за рахунок післяподієвого етапу, що має потенційний соціокультурний вплив.. Оновлення сьогодні можливе лише на засадах конвергентного поєднання досягнень вітчизняної мистецтвознавчої науки і практики з теоретичними розробками і технологічними напрацюваннями провідних світових шкіл мистецького менеджменту, що забезпечує високий рівень реалізації проектів симпозіумів художньої кераміки як явища сучасної культури.

Література:

1. Гудак В. Українська народна і професійна кераміка як невід'ємні складові суспільні чинники відродження духовності // Українська керамологія: Національний щорічник. 2001. (за ред. докт. іст.наук О. Пошивайла. – Опішне : Українське Народознавство, 2001. – Кн.1. – с.162-173.
2. Малолетков В. Современная керамика мира [Текст]: творческий опыт последней трети XX – начала XXI века / Валерий Малолетков; Российская акад. художеств, Московская высшая художественно-пром. акад. им. С. Г. Строганова, Московский музей современного искусства. – Москва: [б. и.], 2010. – 204, [3] с.: ил., цв. ил..
3. Мотрій В. Міжнародний творчий практикум художників-керамістів // Український крамологічний журнал. – 2002. – № 1. – С.29 –32.
4. Національний симпозіум гончарства «Опішне – 2000»: Програмні документи. –Опішне: Українське Народознавство, 2000. – 32 с.
5. Національний симпозіум гончарства «Опішне – 2000»: Творчий практикум. Програма.. – Опішне : Українське Народознавство, 2000. – 56 с.
6. *Перець О.* Мистецькі симпозіуми як засіб становлення полтавської художньої школи// Український керамологічний журнал. – 2001. – № 1. – С.12-18.
7. Пошивайло О. Монументалізація українського гончаротворення // Український керамологічний журнал. – 2002. – № 1. – С.5-6.
8. Чегусова З. Взаємодія та взаємовплив народної та професійної творчості (на прикладі виставки «Сучасне декоративне мистецтво України в ЮНЕСКО, Париж, травень, 2004) // Музеї народного мистецтва та національна культура: Зб. наук. праць/ За ред.. докт. мист-ва М. Селівачова. – К. : Златограф, 2006. – С. 206-215.